

Рішення разової спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Разова спеціалізована вчена рада Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України, м. Ужгород, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» на підставі прилюдного захисту дисертації «Правове регулювання медичного та оздоровчого туризму в Україні» за спеціальністю 081 «Право» 21 серпня 2023 року.

Сисоєнко Ірина Володимирівна, 1982 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2020 році Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Україна, за спеціальністю «Менеджмент». Навчається в аспірантурі ДВНЗ «Ужгородського національного університету» з 2020 року.

Працює заступником директора з загальних питань Інституту медицини праці ім. Кундієва Академії медичних наук України, м. Київ з 2020 року до цього часу.

Дисертацію виконано у Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України, м. Ужгород. За результатами перевірки та аналізу дисертації за допомогою програми *Unichesk* ознак академічного плагіату виявлено не було.

Науковий керівник – Рошканюк Вадим Михайлович, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри господарського права Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет».

Здобувачка має 4 наукові публікації за темою дисертації, з них 0 статей у періодичних наукових виданнях інших держав, 4 статті у наукових фахових виданнях України, 0 монографій:

1. Сисоєнко І. В. Етико-правові аспекти медичного туризму. *Право та державне управління*. 2021. № 3. С. 91-95.
2. Сисоєнко І. В. Репродуктивний туризм: етико-правові проблеми. *Правові новели*. 2021. № 15. С. 127-132.

3. Сисоєнко І. В. Розвиток медичного туризму в зарубіжних країнах. *Правова позиція*. 2021. № 3 (32). С. 103-107.

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

Менджул Марія Василівна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права та процесу Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (голова разової спеціалізованої вченої ради).

Зауваження Менджул М. В.:

1. На с. 92 дисертантка наводить дані, відповідно до яких Канада є лідером у сфері розвитку медичного туризму. У подальшому Сисоєнко І. В. звертає увагу на деякі аспекти, що призвели до цього лідерства. Проте, на нашу думку, увага саме до правового регулювання медичного туризму в Канаді є недостатньою.

2. Робота здобувачки стала б кращою, якби нею було визначено перелік суб'єктів, що забезпечують організацію медичного та оздоровчого туризму в Україні.

3. Попри значний обсяг дослідження зарубіжного досвіду правового регулювання медичного та оздоровчого туризму, дисертантка, по суті, не звертає увагу на питання міжнародного співробітництва між Україною та зарубіжними державами у цій сфері.

Болдіжар Сандра Олександрівна – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (рецензент).

Зауваження Болдіжар С. О.:

1. По-перше, у роботі зустрічаються незначні орфографічні та лексичні помилки. Авторка у деяких випадках вживає слова, що не притаманні науковому стилю мовлення. Однак це жодним чином не впливає на розуміння запропонованих висновків, пропозицій та рекомендацій.

2. Сисоєнко І. В. також аналізує рішення Верховного суду Ірландії у справі «Attorney General v. X», яке зіграло визначальну роль у контексті розвитку правового регулювання медичного туризму. У цьому контексті варто було звернути увагу й на рішення Верховного Суду США у справі «Planned Parenthood v. Casey», яке дозволило законодавчим органам штатів приймати рішення щодо здійснення абортів. Вважаю, що аналіз останнього та порівняння цих рішень зробило б роботу ще кращою.

3. У тексті дисертації авторка зазначає, що однією з причин стрімкого розвитку медичного та оздоровчого туризму в зарубіжних державах є державна політика, яка сприяє підтримці цього сектору охорони здоров'я. У зв'язку з цим виникає питання про те, який найкращий досвід зарубіжних держав може перейняти Україна при формуванні державної політики у сфері медичного та оздоровчого туризму?

4. Окремо хочеться звернути увагу на питанні відповідальності пацієнтів у разі, якщо за кордоном вони отримують медичну послугу, яка є нелегальною в державі їхнього проживання. Сьогодні тривають дискусії щодо цього питання, зокрема у контексті надання таких видів медичних послуг як добровільне штучне переривання вагітності, застосування допоміжних репродуктивних технологій, здійснення суїциду, асистованого лікарем (евтаназії) чи обрізання жіночих статевих органів. Відповідно дискусії зводяться як до питання щодо можливості екстериторіального застосування національного кримінального права, так і до обговорення етичних проблем, які виникають при цьому. Проте здобувачка лише частково проаналізувала окремі моменти, що стосуються добровільного штучного переривання вагітності (здійснення абортів), застосування допоміжних репродуктивних технологій та суїциду, асистованого лікарем (евтаназії).

Попович Терезія Петрівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (рецензент).

Зауваження Попович Т. П.:

1. На с. 68 авторка зазначає, що «деякі сусідні країни, такі як Республіка Ірландія та Великобританія, запроваджують офіційні двосторонні програми спільного використання органів. Такі угоди про співпрацю не вважаються трансплантаційним туризмом». У зв'язку з цим виникає питання про те, чи можна віднести до трансплантаційного туризму випадки обміну анатомічними матеріалами із залученням більшої кількості держав або у разі, якщо йдеться про діяльність міжнародних некомерційних організацій, наприклад, Євротранспланту.

2. Також варто зауважити, що дисертантка у своїй роботі залишила поза увагою питання, яке стосується принципів, на яких ґрунтується медичний та оздоровчий туризм. Зокрема, дослідження принципів можливе крізь призму конкретного виду медичної допомоги. Виходячи зі змісту дисертації, мова може йти про дослідження принципів правового регулювання трансплантації анатомічних матеріалів, допоміжних репродуктивних технологій чи евтаназії. Дослідження відповідних принципів дало б змогу більш ґрунтовно підійти до проблематики та визначити засадничі положення, на які слід опиратися, коли йде мова про правовідносини між пацієнтом (медичним туристом) та іншими учасниками відносин, що виникають у сфері медичного та оздоровчого туризму.

3. Сисоєнко І. В. визнає проблему медичного та оздоровчого туризму у світлі пандемії COVID-19 (с. 148-149, 167), проте у представлений роботі не вистачає більш детального аналізу щодо трансформації нормативно-правового регулювання медичного та оздоровчого туризму у зв'язку з фактом пандемії та її масштабами.

4. На с. 168 Сисоєнко І. В. говорить про необхідність запозичення успішного досвіду зарубіжних держав для подальшого розвитку медичного туризму в Україні. Під успішним досвідом авторка розуміє необхідність розробки офіційних сайтів, інформаційних стендів у зарубіжних та вітчизняних аеропортах та інших людних місцях, інформаційні телефонні та електронні лінії зв'язку. Сюди ж віднесено пільги від держави та відповідних монополістів на ринку послуг в Україні, включаючи також візові пільги, а також знижки та інші позитивні стимулюючі акції для медичних туристів щодо їх трансферу та

перебування як медичних туристів в Україні. Варто зауважити, що у цій частині дослідження необхідно було звернути увагу саме на імплементації успішного зарубіжного досвіду в юридичній площині, тобто виокремити ті моменти, які можуть стати основою для пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства, яке регулює медичний та оздоровчий туризм.

Ямненко Тетяна Михайлівна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права і процесу Національного авіаційного університету (офіційний опонент).

Зауваження Ямненко Т. М.:

1. На стор. 64-65 авторка зазначає про те, що «другою щодо легалізації евтаназії стала Бельгія. У 2002 році в цій країні був прийнятий закон, який визначає евтаназію та допомогу в самогубстві законними, але за наявності певних умов...». Водночас, видається, що в рамках дослідження доцільно було би зазначити про які саме умови йде мова? Таке доповнення дало б змогу пояснити логіку законодавця, а також проілюструвати нормативний приклад для національної практики застосування.

2. Ознайомлення із текстом роботи не дало змоги з'ясувати власну позицію авторки щодо правового дозволу евтаназії та суїцидального туризму. Викладення матеріалу, який стосується евтаназії закінчується цитуванням національного законодавства: «В Україні евтаназія людей заборонена законом (частина четверта статті 281 Цивільного кодексу України, стаття 52 Основ законодавства України про охорону здоров'я)». Враховуючи важливість проблематики, яку підіймає авторка, вбачається за необхідне також провести дослідження правозастосовної практики інших країн в аспекті дозволу або заборони евтаназії. До прикладу в роботі далі (стор. 70) дисертанткою досліджено рішення ЄСПЛ щодо порушення прав людини у зв'язку із заборонаю абортів.

3. Дисертантка досліджує репродуктивний туризм і його особливості у таких країнах як США, Індія, Ізраїль, Грузія, Японія, Саудівська Аравія, Таїланд тощо. На стор. 73 зазначається, що «наукові дані свідчать про те, що Таїланд та Україна є іншими популярними осередками послуг з сурогатного материнства

для міжнародної клієнтури, тоді як Мексика, Непал, Польща, і Грузія швидко завойовують подібну репутацію...». Водночас, авторкою не наводяться дані щодо законодавчого врегулювання сурогатного материнства в Україні, проблем правозастосовної практики з цього питання. На стор. 83 після дослідження репродуктивного туризму дисертантка переходить до аналізу іншої групи правовідносин – «трансплантаційного туризму».

4. На стор. 89 авторка робить такий висновок: «так як всі, окрім Польщі, сусіди України (і сама Україна) дозволяють аборти у своїх країнах, дане питання є неактуальним для вітчизняного медичного в'їзного та виїзного туризму». Водночас, вбачається, що цей умовивід є хибним. Зокрема, оскільки в Польщі аборт під заборонаю, багато громадян Польщі може приїхати в Україну з ціллю проведення абортів і для України це буде в'їзний медичний туризм.

5. На стор. 131 дисертантка зазначила, що «не дивлячись на багатство українських ресурсів, у силу ряду загальновідомих обставин, сфера медичного туризму все ще не є тією, яка б приносила до бюджету ту кількість коштів, на які вона спроможна. Медичний туризм, як специфічний інститут та вид туризму, навіть попри фактично існуючі важливі переваги української медицини та сфери надання медичних послуг у порівнянні з іншими пострадянськими та європейськими країнами, все ще не робить Україну конкурентоспроможною з іншими країнами у даному розрізі». В цілому погоджуючись із твердженням, видається незрозумілим на підставі яких даних авторка доходить такого висновку. Так, до прикладу, можна використати останні дослідження щодо лікування закордоном українців, які через війну виїхали в Польщу. Як свідчать результати дослідження, проведеного Міграційною платформою EWL, Фондом EWL та Центром Східноєвропейських студій Варшавського університету, майже удвічі зменшилася кількість українців в Польщі, які їздять лікуватися на батьківщину. До повномасштабного вторгнення 22% громадян України заявляли, що у разі проблем зі здоров'ям їдуть додому. У 2023 році 10% українців їдуть розв'язувати проблеми зі здоров'ям додому. Громадяни України дедалі частіше користуються медичною допомогою у Польщі, як державною, так і приватною. На 8% збільшився відсоток громадян України, які заявили про

користування державними медичними послугами в Польщі – із 37% у 2021 році до 45% у 2023 році.

Деревянко Богдан Володимирович – доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу міжнародного приватного права та правових проблем євроінтеграції Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України (офіційний опонент).

Зауваження Деревянко Б. В.:

1. Предметом дослідження авторка чомусь визначає теоретичні основи та правове регулювання медичного туризму в Україні. Але ж тему роботи сформульовано як: «Правове регулювання медичного та оздоровчого туризму в Україні». Зазвичай назва роботи і формулюється як предмет дослідження. Але навіть у цьому випадку формулювання теми виглядає неточним. Правовому регулюванню підлягає не сам туризм як явище, а відносини між різноманітними учасниками, які виникають та існують у сферах медичного та оздоровчого туризму. А виходячи із того, що розділ 2 дисертації «Сучасні тенденції розвитку правового регулювання медичного та оздоровчого туризму в зарубіжних державах» або майже половина роботи присвячений зарубіжному досвіду, то і вказівка на місце «в Україні» виявляється зайвою і в назві роботи і, відповідно, у її предметі.

2. Мету в цілому визначено вірно - через методи до кінцевої мети (с. 20 дисертації). Але назва роботи передбачає регулювання відносин у сферах медичного та оздоровчого туризму. А в формулюванні мети оздоровчий туризм не згадується.

3. Авторка обґрунтовано робить висновок про успішність у правовому регулюванні відносин у сфері медичного туризму у пострадянських країнах - Молдові та Грузії і можливість використання їх досвіду в Україні (с. 24-25 дисертації). Проте самі конкретні пропозиції щодо цього під час формулювання наукової новизни не зроблено.

4. На сторінках 69-72 авторка наводить судову практику Ірландії стосовно права на аборт, який може бути зроблено в іншій державі.

Законодавство України у цьому випадку є зовсім іншим, а Україна як країна медичного туризму для ірландок не розглядається. Цим викликано сумнів у корисності для українського законодавства наведеної інформації.

5. У висновках до розділу 1 авторка стверджує, що медичний туризм з метою штучного переривання вагітності (аборту) характеризується тим, що подорожі найчастіше здійснюються до сусідньої країни. Так як всі, окрім Польщі, сусіди України (і сама Україна) дозволяють аборти у своїх країнах, дане питання є неактуальним для вітчизняного медичного в'їзного та виїзного туризму (с. 89 дисертації). Вважаємо, що якраз з точки зору в'їзного туризму України ці питання були б актуальними, а вітчизняні суб'єкти медицини могли б надавати такі послуги громадянкам Польщі або з умов етичності, відмовляти їм. У будь-якому разі ці практичні питання потребують свого осмислення і юридичного вирішення на міждержавному рівні. Тому це питання не можна вважати неактуальним для України.

6. На сторінці 168 авторкою пропонується вжиття рекламних акцій послуг медичного туризму в Україні: розробка офіційних сайтів, інформаційних стендів у зарубіжних та вітчизняних аеропортах та інших людних місцях, інформаційні телефонні та електронні лінії зв'язку тощо, як у державах Європи; пільги від держави та відповідних монополістів на ринку послуг в Україні, включаючи також візові пільги, як в Індії; знижки та інші позитивні стимулюючі акції для медичних туристів щодо їх трансферу та перебування як медичних туристів в Україні, як в Туреччині. Але пропозиції до юридичної складової питання відсутні. Робота б значно виграла, якби авторкою було запропоновано внесення змін і доповнень до конкретних кодексів, законів чи підзаконних НПА України, якими б надавалися реальні пільги українським надавачам послуг із медичного туризму та іноземним чи українським споживачам цих послуг.

7. Висновки до роботи за номерами 8 і 9 є тотожними. У висновку за номером 9 названо переваги медичного туризму та специфічні риси, які посприяли розростанню в'їзного медичного туризму у Канаді, Сінгапурі, ФРН, Великій Британії та Іспанії, містах Дубаї та Абу-Дабі (с. 174-175 дисертації). Але жодної пропозиції щодо можливості стимулювання появи цих рис в Україні

через можливе внесення певних норм до загальних та/або спеціальних законів зроблено не було. І це при тому, що авторка у назві роботи зробила пряму вказівку на місце - «в Україні».

8. Аналогічне із попереднім зауваження можна зробити і стосовно висновку за номером «10» щодо Японії, Південної Кореї, Таїланду, Малайзії, Індії, Туреччини, Ізраїлю (с. 175 дисертації).

9. У списку використаних джерел невелика частка припадає на роботи українських авторів. Серед цих авторів наявні вчені: 1) економісти (О.П. Богаченко, Т.В. Власенко, І.І. Волкова, І.В. Давиденко, Н.А. Казакова, М.П. Мальська, Г.І. Михайліченко, Т.В. Орехова, Н.В. Резнікова, О.О. Шаповалова, В.В. Шиманська); 2) фахівці з державного управління (С.М. Домбровська, О.А. Мельниченко); 3) фахівці з географічних наук (К.Д. Діденко, М.Й. Рутинський); 4) фахівці з педагогічних наук (Л.М. Устименко, В.О. Гетман, Ю.В. Новицький); 5) фахівець з медичних наук (А.В. Якобчук). Також наявна ненаукова робота журналістки (В. Хожайнова). Серед авторів-юристів можна назвати д.ю.н., професора В.М. Пашкова (посилання авторки на одну статтю); доктора філософських наук, професора Ф.Ф. Шандора як випускника юридичного факультету (кандидат соціологічних наук, доктор філософських наук); а також І.В. Мовчана (магістрант), Є.Ю. Рижкову (у 2019 році захищена під моїм керівництвом дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук), Є.С. Гнедика (у 2020 році під керівництвом В.М. Пашкова захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук)... Зрозуміло, що під час підготовки роботи авторкою було вивчено сотні наукових робіт вчених-юристів. Проте посилання зроблено на дуже невелику їх частку як для дисертаційної роботи за спеціальністю «Право».

10. У роботі наявні певні неточності і суперечливі моменти, як от: 1) визнання Абу-Дабі, Дубаю, Близького Сходу, Західної Німеччини країнами; 2) загальні висновки до роботи різні за обсягом: висновок за номером «5» сформульовано на 4 строки, а останній висновок - за номером «16» - майже на два аркуші. І саме в останньому висновку міститься декілька важливих

положень, глибше розкриття яких могло б значно посилити наукову новизну роботи.

Результати відкритого голосування:

«За»	<u>5</u>	членів ради
«Проти»	<u>0</u>	членів ради
«Утримались»	<u>0</u>	членів ради

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Сисоєнко Ірині Володимирівні ступінь доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

Марія МЕНДЖУЛ

Рецензент

Сандра БОЛДІЖАР

Рецензент

Терезія ПОПОВИЧ

Офіційний опонент

Тетяна ЯМНЕНКО

Офіційний опонент

Богдан ДЕРЕВЯНКО